

אוצר הליכות

• יום הכיפורים – חג הסוכות תשפ"ו •

על פי פסקי מרנא "השבט-הלוי" זצוק"ל

שנאמרים בבית המדרש "שבט הלוי" אחוזת ברכפלד - מודיעין עילית

ע"י הרב אלטר אליהו מרמורשטיין שליט"א

ראש כולל ישועות יעקב ומח"ס המינים המהודרים

ערב יוה"כ

- א. בתפילת שחרית אין אומרים מזמור לתודה, ואין אומרים נפילת אפיים ולמנצח. (סי' תר"ד ס"ב).
- ב. אָבֵל רח"ל מתפלל כשליח ציבור (משנ"ב סי' קל"ב מאמר קדישין - שאפילו כשלא אומרים למנצח נהגו להתפלל כש"צ).
- ג. נוהגין לילך על קברי צדיקים ומרבין בצדקה, והכל מנהג יפה (מטה אפרים סי' תר"ד ס"ד).
- ד. עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שיפייסנו (סי' תר"ו ס"א).
- ה. מנהג לטבול בעיו"כ (שו"ע סי' תר"ו ס"ד, משנ"ב סק"ז). וכתב המטה אפרים (ס' תר"ו ס"ח) דחייב כל אדם לטהר את עצמו ביוה"כ ולטבול שיהיה טהור מטומאת קרי וגם לשם תשובה... ויש לדקדק בחציצה יותר מבשאר טבילות שטובלים בכל ימות השנה שאין מדקדקין בה כ"כ.
- ו. יטבול קודם תפילת המנחה (מט"א סי' תר"ו ס"ח).
- ז. מעיקר הדין מספיק טבילה אחת, אבל כתב המג"א (סק"ח) בשם הרוקח וכן מובא בט"ז (סק"ה) לטבול שלש פעמים משום תשובה.
- ח. אף אבל רח"ל מותר ברחיצה זו אחר המנחה, שעה או שעתים קודם הלילה (משנ"ב סי' תר"ו סק"ה).

מצות אכילה

- א. מצוה לאכול בערב יוה"כ ולהרבות בסעודה. דכתיב 'ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב', היה לו לכתוב בתשעה לחודש בערב תענו את נפשותיכם וכו', ומדכתיב 'ועניתם וכו', בתשעה לחודש' משמע שיתענו בתשעה, ובאמת יוה"כ אינו אלא בעשרה לחודש, וקבלו חז"ל דאדרבא מצוה מן התורה לאכול בעיו"כ. ורצה הקדוש ברוך הוא ליתן שכר בעד האכילה כאלו התענו, שאינו דומה מצוה שיש בו צער כמו שאמרו לפום צערא אגרא, אילו כתב בט' לחודש תאכלו לא היה לנו שכר אלא כמקיים מצותו ע"י אכילה, ולכן שינה הכתוב וכתב מצות אכילה בלשון תענית, שיהיה נחשב אכילה זו לפני הקדוש ברוך הוא כאילו היה תענית כדי ליתן שכר כמקיים מצוה בצער עינוי (סי' תר"ד ס"א, משנ"ב סק"א).
- ב. מצוה לאכול דגים בסעודת הבוקר, ועיין בטור מה שמביא מהמדרש על חייט שקנה דג במזון רב.
- ג. ולא יאכל ולא ישתה מאכלי חלב חם, שום וביצים, כל היום. אבל חלב המעורב בתבשיל או טיי"א עם חלב אפשר דבטל ברוב (רמ"א סי' תר"ח ס"ד, משנ"ב סקט"ז וסק"ח).
- ד. נוהגין שבערב יום כיפור עושים חלות עגולות. וכתב בשל"ה דיש קצת רמז לבצוע על לחם משנה (אלף המגן סי' תר"ד סקמ"ב). ונוהגים לטבול פרוסת המוציא בדבש.

תפילת מנחה

- א. ברוב המקומות שבמדינות אלו נוהגים שמחלקים צדקה לעניים בדרך הליכה לבית הכנסת לתפילת המנחה (מט"א סי' תר"ז ס"ג).
- ב. מתפללין מנחה בעוד היום גדול בזמן מנחה גדולה או סמוך לה, לפי שמאריכין הרבה בתפילת המנחה ובידוי, ואח"כ צריך לחזור ולשוב לביתו לאכול סעודה המפסקת. ונוהגים ללבוש בגדי שבת לתפילת המנחה (מט"א סי' תר"ז ס"א).
- ג. כל הקהל לוקים מלקות ארבעים אחר תפילת המנחה, שמתוך כך יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו (שו"ע סי' תר"ז ס"ו, ועיין שם בדברי הרמ"א). ויש שלא נהגו ללקות.
- ד. המנהג שהאב והאם מברכין את הבנים ואת הבנות קודם שנכנסין לבית הכנסת שאז כבר חל קדושת היום ושערי הרחמים נפתחו. ומתפללים בברכה זו שיחתמו לחיים טובים ושיהא לבם נכון ביראת ה'. ומתחננים בבכי ובדמעות שתקובל תפלתם. וגם הבנים והבנות מתעוררים שילכו בדרך טובים וארחות צדיקים ישמרו. (ועיין בסוף ספרי "אוצר הליכות" נוסח לברך הבנות בשם הפלא יועץ) ויש שהולכים גם לקרוביהם שהם תלמידי חכמים וצדיקים שיברכו אותם, ומבקשים מהם שיתפללו גם בעדם ביום הקדוש והנורא. ויש להקדים לעשות כן בעוד היום גדול, כי לעת ערב ראוי שיהיו נכונים לקבל קדושת היום בהשקט וישוב הדעת (קשו"ע סי' קל"א סט"ז). נוסח הברכה, כפי שנדפס במחזור. מרנא השבט הלוי זצ"ל היה מברך בנוסח החיי אדם. וכן היה מברך בשנים קדמוניות לאחר תפילת המנחה כל תלמיד ותלמיד, והניח ידיו על ראשם.

סעודה המפסקת

- א. לעת ערב אוכלין סעודה המפסקת, ונוהגין לטבול פרוסת המוציא בדבש כמו בראש השנה. ואין לאכול אלא דברים שהם קלים להתעכל כגון בשר עוף, ונוהגין שאין אוכלים דגים בסעודה זו. ולא יאכל ולא ישתה דברים המחממים דברים המחממים, כגון מאכלים המתובלים בבשמים וכרכום ועוד משכתבתי לעיל בעניין מצות אכילה. ויזהר מאד להוסיף מחול על הקדוש, דהיינו שיפסיק מלאכול מבעוד יום קצת קודם בין השמשות (קשו"ע סי' קל"א ס"ב).

ב. אם רוצה לשתות או לאכול אחרי ברכת המזון יאמר שאינו מקבל עליו התענית (סי' תר"ח משנ"ב סק"ב).

ג. יזהר בנטיילת ידיים של מים אחרונים.

ד. אם מסובין שלשה או יותר נהגו שבעל הבית מזמן על הכוס ואח"כ ישתה מן הכוס רביעית, ויברך ברכה אחרונה. ויברכו ברכת המזון בכוונה עצומה על גאולתנו ופדות נפשנו והזמנת פרנסתנו בריוח וברחמים וחיים ושלום וכל טוב (מט"א סי' תרי"ט ס"א) [1].

הכנות ליום הקדוש

א. כתיב לקדוש ה' מכובד, ודרשינן זה יום הכפורים שאין בו אכילה ושתיה, מצוה לכבדו בכסות נקיה ובנרות, לכן מצינין גם בבית הכנסת מצעות נאות ומרבין בנרות שנקראו כבוד, שנאמר באורים כבדו ה' ומתרגמינן בפנסיא יקרו ה', קודם בין השמשות פורסין מפות על השולחנות ומדליקין נרות בבית כמו בערב שבת. ויש להדליק נר בחדר ששוכב שם (קשו"ע סי' קל"א ס"ד).

ב. בליל יום כיפור מתפללים עם טלית לכך יתעטף מבעוד יום, ואם איחר להתעטף עד הלילה לא יברך (סי' י"ח ס"א). ובבין השמשות נחלקו האחרונים אם יכול לברך [2], אבל אם מסתפק אם הגיע בין השמשות כתב המשנ"ב (שם סק"ז) דנראה דיכול לברך. ויבדוק הציציות קודם הברכה (סי' ח' ס"ט).

ג. נוהגין ללבוש את הקיטל שהוא בגד מתים ועל ידי זה לב האדם נכנע ונשבר, וגם האבל יכול ללבוש. וכיון שהוא בגד מיוחד לתפלה לא ילך בו לבית הכסא [3]. גם הנשים לובשות בגדים לבנים ונקיים לכבוד היום אך לא יקשטו את עצמן בתכשיטין מפני אימת הדין (קש"ע סי' קל"א ס"ו).

ד. מנהגו של מרנא השבט הלוי זצ"ל אף לחבוש לראשו מצנפת לבנה [הנקרא הייב"ל] כמנהג אשכנז (ג' הליכות שבה"ל). ועיין בשו"ת שיח צחק (סי' ש"י) שמביא סימוכין למנהג.

ה. חתן בשנה ראשונה, יש מנהגים אם ילבש הקיטל או לא, ודעת מרנא השבט הלוי זצ"ל שילבש קיטל (ג' הליכות שבת הלוי).

ו. צריך להדליק כל איש נר בערב יוה"כ והוא נקרא נר החיים או נר הבריא (רמ"א סי' תר"י ס"ד). מפני שביום הכפורים ירד משה עם הלוחות השניות, והתורה נקראת נר (קשו"ע סי' קל"א ס"ו). אבל אישה לא מדליקה אפילו אין לה בעל (סי' תר"י משנ"ב סק"י). ואם האשה רוצה הרשות בידה, (מט"א סי' תר"ג ס"ח).

ז. ומדליקין עוד נר למי שנפטר הוריו רח"ל, לע"נ, ומעיקר הדין מספיק נר אחד לשתי הוריו (שם משנ"ב סק"ב). וכתב הלבוש (סק"ג) שיש לנפטרים נחת רוח מכך, והמשנ"ב (שם) הביא שיש להם אף כפרה מזה. ונרות אלו ידלקו בבית הכנסת (מט"א סי' תר"ג ס"ח). וכשמדליק הנר יאמר הריני מדליק נר זה לכבוד יוה"כ, לע"נ אבי או אמי או הוריי, (שם כה"ח סק"ז כ"ח).

ח. ונכון להדליק נר נוסף בשביל ההבדלה במוצאי יום הכיפורים לברך עליו ברכת מאורי האש (סי' תרכ"ד סק"ג).

הדלקת הנרות

א. מדליקים את הנרות ומברכים אחר ההדלקה כמו בשבת.

ב. וידליקו נרות שידלקו לפחות עד שיחזור מבית הכנסת (קיצור הל' מועדים להגרש"ד זצ"ל א' פ"ט).

ג. מברכים 'אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יום הכיפורים' ו'שהחינו' [ולא תברך שוב בבית הכנסת עם השליח ציבור כשמברך שהחינו לאחר תפילת כל נדרי קודם ברכו].

ד. אשה שעושה תנאי שאינה רוצה לקבל יום הכיפורים בהדלקת הנרות, בעת הצורך כגון שרוצה אח"כ לנסוע ברכב לבית הכנסת, אינה יכולה לברך שהחינו בהדלקת הנרות, ותברך עם הציבור לאחר כל נדרי, ולא מהני תנאי (שש"כ פ' מ"ג ס"ב ג').

ה. לאחר הדלקת הנרות מקבלת קדושת היום (כל חמשה עינים של יוה"כ). ולכן יש להסיר את הנעליים לפני הדלקת הנרות.

כניסת יום הכיפורים

א. אוכלים ומפסיקים קודם בין השמשות שצריך להוסיף מחול על הקודש (שו"ע סי' תר"ח ס"א). מעיקר הדין ארבע דקות (שו"ע הרב בסידור), ולכתחילה עשרים ושתיים דקות (ע"פ היראים ועוד ארבע דקות תוס' שבת וכשי' שו"ע הרב). שמעתי ממו"ר הגאון הגדול רבי י"מ שטרן שליט"א).

ב. נכון שטרם כניסת יום הכיפורים יאמר בלחש הוידוי הקצר אשמנו וכו', לפי שהוא התחלת הכפרה להיכנס ליום הכיפורים בתשובה, והוא עיקר מצות תשובה מן הדין (מט"א סי' תרי"ט ס"ח) [4].

ג. יום הכיפורים לילו כימום לכל דבר, דכתיב מערב עד ערב. ומה הם הדברים האסורים בו: מלאכה, אכילה, שתייה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, ותשמיש המטה. ואין חיוב כרת אלא על מלאכה ואכילה ושתייה (שו"ע סי' תרי"א משנ"ב סק"א).

וידוי

א. בעת הוידוי בכל יום הכיפורים צריך לעמוד ולהתודות, דהכי הוי דרך הכנעה טפי ומתודה בלב שלם, וטוב שישחא כמו במודים, ולא יסמוך על דבר שאם ינטל אותו דבר יפול, ואפילו כששומע מהשליח ציבור והוא התודה כבר, צריך לעמוד. והרמ"א כ' שיחזור ויתודה עם השליח ציבור. ועיקר הוידוי הוא 'אבל אנחנו חטאנו' (שו"ע ורמ"א סי' תר"ז ס"ג, משנ"ב סק"י).

ב. העמידה צריכה להיות עד אחר על חטאים שאנו חייבים עליהם ארבע מיתות ב"ד (משנ"ב שם).

[1] יש נהגו שהולכין עוד פעם לטבול קודם הליכה לבית הכנסת, כדי לקבל עליו קדושת היום בטהרה, אך צריך שיהיה עוד היום גדול, לכן יש קצת שנמנעים מלטבול קודם הלילה (מט"א סי' תרי"ט ס"ג).

[2] מדברי המג"א בסק"ד משמע דאפילו בבין השמשות מותר לברך עד צה"כ, וטעמו דהלא בציצית לא כתיב יום רק וראיתם אותו משמע כל זמן שנוכל לראות, וכן פסק בעל דרך החיים, ובספר מטה אפרים ראיתי שמחמיר בזה (משנ"ב סי' י"ח סק"ז). בשו"ע הרב סק"ח כתב דעד צאת הכוכבים יכול לברך, אבל בפסקי הסיידור כ' 'ולא בערב אחר תחילת השקיעה שאז הוא תחילת בין השמשות'. ועיין בס' קצות השלחן סי' ז' בבדי השלחן הערה ג'. ובהלכה למעשה בבין השמשות בליל יוה"כ לא יברך, עיין מטה אפרים סי' תרי"ט ס"ז ובאלף למטה ובאלף המגן שם (שמעתי ממו"ר הגאון הגדול רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א).

[3] אבל הלובוש גם בסודות ר"ה דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל דאינו נחשב לבגד של תפילה. וכן הנכנס רק להשתין אפילו מיושב בבית הכסא קבוע א"צ להסירו (מטה אפרים סי' תרי"ט ס"ב, כף החיים סקל"ז).

[4] בנסיסת היום קודם כל נדרי היה מרנא השבט הלוי זצ"ל דורש בהתעוררות רבה, בדר"כ היה מתחיל 'אמר ר"ע אשרים ישראל מי מטהר אתכם', וכו', והיה מזכיר לטובה את גדולי ישראל שנסתלקו באותו שנה (תושבי זכרון מאיר ומתפללי בית מדרשו).

ג. בשעת אמירת הוידוי כשמזכיר החטא יכה באגרופ על החזה או על הלב כלומר אתה גרמת לי

שאחטא (משנ"ב סי' תר"ז סק"א).

ד. נערות או נשים הטרודה בטיפול בטף, ואינה יכולה להתפלל, לכל הפחות תזכור לומר ווידוי.

שכיבה וקימה

א. טרם ישכב יקרא קריאת שמע כמו בשאר הלילות^[5] (מט"א סכ"ד).

ב. יכין מים לנטילת ידיים וכלי ריקן שיטול ידיו לתוכו ויעמיד אותו סמוך לו (מט"א סי' תרי"ט סכ"ז)

ג. כשישכב יזהר שלא יססה עצמו בכרים וכסתות המחממים את הגוף (מט"א סי' תרי"ט סכ"ח).

ד. כשיעור משנתו יטול ידיו ג"פ בסרוגין, ויזהר שלא יטול כדרך שהוא נוטל כל השנה אלא רק עד סוף קשרי אצבעותיו^[6], והפנים לא ירחץ כלל, ואפילו העינים לא ירחץ רק אם יש לו לפלוג בעין שאינו יכול להסירו בלא לחלוח מים (מט"א סי' תרי"ט סכ"ז).

ה. לאחר היציאה מבית הכסא יכול ליטול ידיו פעם אחת או שלש פעמים כפי שנוהג כל השנה, אבל רק עד סוף קשרי אצבעותיו (מט"א סי' תרי"ט סכ"ט).

שחרית

א. משכימים לבית המדרש, והוא אחד מחמשת ההשכמות הנהוגות בשנה (טור סי' תר"ב).

ב. בשעת ברכת עטיפת הטלית יכוון שהברכה של המצוה תימשך רק עד ההפסקה, כדי שכאשר יסיר טליתו מעליו בשעת ההפסקה יחשב להפסק ויוכל לברך שנית על הטלית בשעת עטיפתו. ואם לא כיוון ומתפלל במקום שהמנהג לעשות הפסקה אין צריך לברך שנית, דעל דעת כן בירך ולא הוי היסח הדעת (רמ"א סי' ח' סי"ד, ופמ"ג שם, ועיין בהערה^[7]). ואם מחליף לטלית אחרת צריך לברך.

ג. שליח הציבור מתחיל לומר אדון עולם^[8] ויגדל^[9]. וינגן בניגון יפה המתוקן ומקובל בכל תפוצות ישראל (מט"א סי' תקפ"ד ס"ה). ויש מקומות שאין אומרים יגדל.

ד. המאריכים בפסוקי דזמרה יזהרו לקרוא קריאת שמע בזמנה קודם התפלה (סי' מ"ו ס"ט).

ה. יהדר לברך ברכות השחר בקול רם כדי שחבירו יענה אמן^[10]. ויש שכתב שנכון שיהיו שניים שומעים ברכותיו ויענו עליהם אמן (מחצית השקל סי' ו' סק"ט בשם הרמ"ע מפאנו בספרו עשרה מאמרות. ובספר נטעי גבריאל פל"ג אות ט' הביא לזה מקור מהזוהר הקדוש).

ו. ברכת שעשה לי כל צרכי בירך מרנא השבט הלוי זצ"ל בברכות השחר (לוח שבה"ז). והוסיף ואמר שכך המנהג לברך בבוקר (מבית לוי).

ז. אם אוחד באמצע פסוקי דזמרה ואומרים הקהל 'המלך' או 'שיר המעלות ממעמקים' יכול להפסיק במקום דסליק ענינא ולומר עם הציבור, וכשמגיע לישתבח יכול לאומרו במקומו (אלף למטה סי' תקפ"ד סק"ג)^[11]. וכן הדין בעניית אמן ושאר הפסקות, כגון: אשר יצר, פסוק ראשון של קריאת שמע, מודים דרבנן, קדיש קדושה וברכו (סי' נ"א משנ"ב סכ"ח, ומט"א סי' תרי"ט סקל"ז)^[12].

ח. אם שכח לקרות קריאת שמע לפני התפילה, ורואה שיעבור זמן קריאת שמע עד שהציבור יגיע לקריאת שמע, יקרא כל הג' פרשיות באמצע פסוקי דזמרה (סי' מ"ז משנ"ב סק"א). ולדעת שו"ע הרב (סי' מ"ז ס"ט) יקרא רק את שתי הפרשיות הראשונות.

ט. לפני חזרת הש"ץ פותחים את ארון הקודש ואומרים אבינו מלכנו פתח שערי שמים לתפילתנו (אלף המגן סי' תקצ"ב סק"א).

יזכור, מוסף

י. לאחר קריאת התורה, או קודם מוסף, אומרים יזכור. זקן או חולה יכולים לומר בביתם ביחידות ואומרים הנוסח הרגיל.

יא. שנה ראשונה לפטירת אביו או אמו, דעת מרנא השבט הלוי דהעיקר לפסוק כדעת הגה"ק ר"א מגריידיץ זצ"ל לומר בשנה ראשונה. אבל לשואלים ייעץ דאם מתפלל במקום שהמנהג לצאת ינהג כמנהגם ויעמוד סמוך לפתח לשמוע ולהגיד הזכרת נשמות.

יב. מי שנפטר לו ילד בר קיימא רח"ל אומרים לטובת נשמתו יזכור ואם ההורים של הוריו הילד חיים לאיו"ט יאמרו הסב, (אוצר הליכות פרק ד'). יג. בנוסח התפילה יזהר שלא לומר "בעבור שאני נודר" ועיין בהערה^[13]. ויש שהפקידו המעות מערב יו"ט בקופה של צדקה ואמר הכסף הנמצא שם.

יד. במוסף ביוה"כ נהגו ליפול על פניהם ולכרוע בשעת העבודה, וב"עלינו לשבח", וכיון שזה מנהג ואינו מדינא, מי שקשה לו ליפול (שיש אנשים שכאשר נופלים על פניהם ביום צום ראשם מסתחרר עליהם או עיניהם מחשיכות וכדו') אין צריך ליפול על פניו ודי במה שיכוף ראשו (הגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א).

[5]. בליל יוה"כ טוב מאוד לומר הנוסח רבש"ע שנדפס בסידורים קודם השינה. וגם מי שאינו נוהג לאומרו בכל לילה צריך לזהר מאוד בלילה הזה לאומרו (משמרת שלום סי' מ"ב ס"ב).

[6]. מה דמועיל ביום הכפורים ובתשעה באב עד קשרי אצבעות כתב הכף החיים בשם מהר"י צמח בעולת תמיד דף י"ז ע"ב ביום הכפורים אינה שולטת וביום תשעה באב אינה מקפדת עד לבר מועת כזה כי כל היום שלה בעונותינו. (סי' ד' סק"ד).

[7]. עיין שו"ת שבט הלוי ח" ס"ב ועיין בספרי "אוצר הליכות" עמוד פ"ט עיי"ש באריכות, ועיין בס' הליכות שלמה להגרש"א זצ"ל פ"ג הל"ז הפושט טליתו על דעת לחזור וללבושה, אפילו נשתהה זמן מרובה אינו חוזר ומברך עד שיעבור ג' שעות, ועיי"ש בהערה 25 שלשוננו ב' וג' שעות אולם השיב רבנו לשואל דאפילו ג' לאו דוקא וה"ה ליותר מג' שעות והכל לפי הענין. ועיין באלף המגן (סי' תקפ"ד סק"א) שיכין בשעת הברכה על כל משך זמן התפילה... ואפילו בדיעבד שלא כיון קודם הברכה ודעתו היה בעת שפשט הטלית שיחזור ויתעטף בו, גם כן אין צריך לחזור ולברך. ואם נשאר עליו הטלית קטן אף שלא היה דעתו שיחזור וילבשו רק בסתמא גם כן אין צריך לחזור ולברך על הטלית גדול עיי"ש, המסיר טליתו בהפסקה והולך לישון צריך לברך שוב על הטלית, (שמעתי מהגר"י דרברמדיקר שליט"א בשם הגאון הגדול רבי משה שאול קליין שליט"א ועוד, וע"ע משנ"ב סי' ח' משנ"ב סקמ"ב).

[8]. כתב הרה"ק האוהב ישראל מאפטא זצ"ל טעם שתקנו לאמרו קודם התפילה, כי הוא מסירת מודעה שעל כוונה זו יזכור השמות. וכתב במטה משה בשם רבי יהודה החסיד רוב האי גאון ורב שרידא גאון ז"ל שכל מי שמכוון בעת התחלת אדון עולם ערב אני בדבר שתפילתו נשמעת ואין שטן מקטרג על תפילתו ואין לו שטן ופגע רע בראש השנה' (אלף המגן סי' תקפ"ד סק"ב).

[9]. פיוט יגדל נהג מרנא השבט הלוי זצ"ל לאמרו בנעימה מיוחדת כנהוג מקדמת דנא (גיליונות הליכות שבט הלוי).

[10]. עיין רבינו בחיי פ' בשלח (י"ד ל"א) שמבאר את דברי חז"ל גדול העונה אמן יותר מן המברך, "כי המברך מעיד בברכתו של הקב"ה שהוא מקור הברכה, והעונה אמן הוא מקיים השטר והוא העיקר, שאין קיום העדות בעד ראשון אלא בעד שני שהעדות נגמר על ידו, והעונה אמן הוא העד השני וצריך הוא שיצטרף עם העד הראשון שהוא המברך כי עמו העדות קיים" עכ"ל.

[11]. אבל באמצע 'נשמת' לא יפסיק רק לקדיש קדושה וברכו. כיון שהיא נקראת ברכת השיר כדאיתא בפסחים דף ק"ח ובתוס' שם כ' שהיא חדא ברכה, ועיין חיי אדם כלל כ"ט ס"ז שנקט דין זה להלכה והעתיקו המשנ"ב סי' נ"ב סק"ה (שמעתי מהגאון רבי יחזקאל דרברמדיקר שליט"א).

[12]. עיין שו"ע ס"ה שכתב שמפסיק כדי לענות אמן באמצע פסודו, אך לא חילק אם יש להפסיק דווקא במקום דסליק ענינא. ושמעתי לחלק בין אמן לבין שאר הפסקות - מפני שבעניית אמן אין יכול להמתין דהוי אמן יתומה.

[13]. עיין בספרי אוצר הליכות פרק ד' כל עניין יזכור והצדקה שמנדב באריכות. ועיין במדרש גודל מעלת הצדקה לעילוי נשמת המת (תנחומא פ' האזינו) וז"ל לָךְ אָנוּ נוֹהֲגִין לְהַזְכִּיר אֶת הַמֵּתִים בְּיוֹם הַפְּסוּקִים וְלִפְסֹק צִלְיָהֶם צְדָקָה. שָׁפָן שְׁנֵינוּ בְּתוֹרַת פְּלִינִים, כָּל מִשְׁפָּחָתוֹ לֹא יִזְעִיל לָהֶם הַצְדָּקָה. תְּלָמוּד לֹמֵר:

ברכת הריח

א. יש נוהגין לקחת עמם מיני בשמים להריח בהם כדי להשלים מאה ברכות [14] (מט"א סי' תרי"ט סק"ו).

ב. אסור ליהנות מריח טוב עד שיברך קודם שיריח. וכמו שאסור ליהנות באכילה ושתיה עד שיברך. ואסמכוהו בש"ס אקרא, דכתיב 'כל הנשמה תהלל קה' דמשמע שאף הנשמה תהלל על הנאתה, ואיזהו דבר שהוא הנאת הנשמה בלבד הוי אומר זה הריח. אבל לאחריו א"צ לברך כלום (שו"ע סי' רט"ז ס"א, ומשנ"ב סק"א)

ג. על עץ כגון הדסים או רוזמרין מברך 'בורא עצי בשמים'. ועל עשב מברך 'בורא עשבי בשמים' (שו"ע סי' רט"ז ס"ז).

המינים יצא (שו"ע ורמ"א סי' רט"ז ס"י, ומשנ"ב סק"ט).

ה. כתבו האחרונים דכשם שברכת עצי בשמים אינו פוטר לברכת עשבי בשמים כן ברכת עשבי בשמים אינו פוטר לברכת עצי בשמים דבעשבים איננו נכלל עץ (משנ"ב סי' רט"ז סק"ט).

ו. על ציפורן מברך 'בורא מיני בשמים' (משנ"ב שם סק"ז). על אתרוג מברך 'הנותן ריח טוב בפירות' (שו"ע שם ס"ב). ועל שמן אפרסמון מברך 'בורא שמן ערב' (שו"ע שם ס"ד).

ז. לכתחילה יש לברך כשאוחז בידו הימנית כדין כל ברכות הנהגין (סי' ר"ז ס"ד).

ח. הסכימו האחרונים דמה שהוא חביב לו תמיד יותר צריך להקדימו. אך אם שניהם חביבין אצלו בשווה נכון יותר להקדים העצי בשמים שהיא ברכה מבותרת ופרטית ביותר ואח"כ יברך עשבי בשמים (משנ"ב סי' רט"ז סק"מ).

ט. אם רוצה לברך שוב על אותם בשמים צריך שיהיה הסח הדעת מהברכה הקודמת. לכן אם יצא ממקומו ודעתו לחזור א"צ לחזור ולברך. אבל אם יצא ואין דעתו לחזור צריך לחזור ולברך.

י. הביאו לפנינו בשמים אחרים שלא היה בדעתו עליהם צריך לברך עליהם. וכן אם עבר כמה שעות [15] מאז שברך ולא היה ריחו נודף, או שישן, צריך לחזור ולברך.

קטן זקן וחולה

א. קטן שאוכל פת יטול ידיה עד הפרק (כרגיל) (רמ"א סי' תרי"ג ס"ג, שו"ת שבה"ל ח"ח סי' קל"ט). ואם אוכל שיעור כביצה תוך כדי אכילת פרס יברך על נטילת ידים (שש"כ פל"ט הערה ק"ה).

ב. זקן או חולה שקשה לו לעמוד זמן ארוך מחמת חולשת התענית, עדיף שלא יתפלל תפילת הלחש בחיפזון, אלא יאמר ברכת אבות בעמידה, ואת השאר יתפלל בישיבה בכוונת הלב (שו"ת שבט הלוי ח"י סי' י"ט).

כפנות היום

א. בתפילת נעילה אומרים 'וחתמנו בספר החיים', 'וחתום לחיים טובים', 'נזכר ונחתם'. אם טעה ואמר וכתבנו וכו' א"צ לחזור (דעת תורה ס"ב, שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' נ"ד אות ח').

ב. צריך להוסיף מחול על הקודש דהיינו שימתינו מעט אחר צאת הכוכבים, ותוך זמן הזה אסור באכילה וברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל, ומ"מ אין שיעור לדבר ולכן כיון שמתפללים אחר צאת הכוכבים שוב מותרים בכולם אף שעדיין לא הבדיל על הכוס. רק באכילה ושתיה אסורים עד אחר הבדלה (מט"א סי' תרכ"ד ס"ג).

ג. בתפילת ערבית לא אומרים את כל ההוספות של עשי"ת, ואומרים אתה חוננתנו. אם סיים בטעות המלך הקדוש במקום הא-ל הקדוש אין צריך לחזור (ח"א כלל כ"ד ס"י, קשו"ע סי' קכ"ט ס"ג). וכן אם סיים המלך המשפט א"צ לחזור (משנ"ב סי' קי"ח סק"א).

קידוש לבנה

א. נוהגין לקדש הלבנה מיד כשיוצאין מבהכ"נ כדי להתחיל במצוה מיד, ולא קודם שהם שרוים בצער מחמת ימי הדין, ובעוד שהם מעוטפים עדיין בטלית וקיטל בלב שמח. ויש מקפידין שלא לקדש הלבנה מיד רק הולכין לביתם ומבדילין וטועמין קצת לסעוד הלב שלא לקדש הלבנה כשהוא מעונה, ואין ראוי לכל אדם לעשות כן לפרוש מן הצבור, רק מי שמרגיש בעצמו שמחמת חולשת הלב לא יכוין כראוי (מט"א סי' תרכ"ד ס"ד). וכן נהג מרנא השבט הלוי זצ"ל לקדש מיד את הלבנה.

ב. אחר קידוש הלבנה פוקדין איש את רעהו בשלום וברכת שנה טובה בשמחה וטוב לב כמו ביו"ט (מט"א שם ס"ה).

הבדלה

א. אשה הממתינה לבעלה וקשה לה להמתין מלאכול תבדיל בעצמה (שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' נ"ד). וכן מי שצמא מותר לו לשתות מים בלבד קודם שיבדיל. ומכל מקום לפני שתייתו יבדיל בתפילת ערבית באמירת אתה חוננתנו או יאמר ברוך המבדיל בין קודש לחול (שש"כ פס"ב סכ"ה, והערה נ"ט).

ב. טוב להבדיל מלובש בקיט"ל והוא עפ"י הסוד (כף החיים סי' תרכ"ד סק"ח, ח' יעב"ץ, אלף המגן סק"ח).

ג. במוצאי יוה"כ מברכים בורא מאורי האש רק על נר שנדלק מערב יוה"כ, ויש אומרים שגם על נר היוצא ממנו. והטעם הוא משום שבמוצאי יוה"כ מה שמברכין על האור הוא להורות שיום זה היה קדוש משאר ימים טובים ונאסר להבעיר בו אש ועתה הותר והוי

אשר פדית. כמאן כשפוסקין צדקה בשבילם, מוציאין ומעלין אותן קמין מן הקשות. מיד נעשה בהן נקדי, ומטהרין אותו כשעה שגולד, ומדין עליו מים טהורין מדל, ונגדל פרב הנאה כדג הנקנה בפנים. כך הוא טובל בכל שעה פנהרי אפרסמון ונהלך בקדוש, ואוכל מעין החיים תמיד הנטוע בקמיצת הצדיקים, ונפול נוטה על כל שלחן של צדיק וצדיק עכ"ל, וחי לעולם. מ"מ יזהר מלעכב תשלומי נדרו ח"ו ועיין בספרי "אוצר הליכות" סוף פ"ד בענין זה.

[14]. איתא בגמ' מנחת דף מ"ג: "תניא היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך". ופרש"י "קרי ביה מאה". רב חייא בריה דרב אויב בשנתא וביומי טבי טרח וממילא להו באיספרמקי ומגדי. ופרש"י "אספרמקי בשמים, ומגדי מיני מגדים שטעונים ברכה". ועיין בקרן אורה שם דעיקר הכוונה בברכה הוא להדבק בו יתברך בכל ברכה וברכה. ובספר בני ראם להגר"א גנובסקי זצ"ל (סי' ל"ג) הסתפק, האם מי שאינו יכול להגיע למאה ברכות מ"מ ישתדל שיהי לו כמה שיותר, או שנאמר דכיון שמאה אין לו א"כ אין נפק"מ כמה שיהי לו ואין זה מעלה ומוריד.

[15]. לגבי ברכת ציצית כתב השו"ע הרב שאף אם דעתו לחזור ולהתעטף אם עבר שעתים או שלש אינו מועיל וצריך לברך שוב, וי"ל ג"כ הכי לגבי בשמים (שמעתי מהגאון הגדול רבי משה שאול קליין שליט"א).

האש דבר חידוש ומברכין עליו, וזה לא שייך אלא באור ששבת ר"ל שהיה בעולם ביה"כ בשעת
שבתה ופסקה הנאתה ממנה בו ביום ועכשיו הותר לו, משא"כ באור זה שלא היה מעולם ביה"כ (סי' תרכ"ד ס"ד,
משנ"ב סק"ז).

- ד. יש אומרים להבדיל על נר של בית הכנסת, ויש אומרים שאין להבדיל עליו אלא מדליקין נר אחר ממנו, והנכון להבדיל על
שניהן ביחד, דהיינו להדליק נר אחד מנר בית הכנסת ולא יבדיל על נר עצמו של בית הכנסת לחוד (סי' תרכ"ד ס"ה). וכתב המשנ"ב
(סק"ג) דיותר טוב להכין בביתו נר מיוחד לכך שידלק מעיו"כ עד שיבוא מבית הכנסת במוצאי יוה"כ.
ה. המבדיל על הכוס ויודע שאח"כ ישתה מים או מיץ וכדומה אין צריך לברך שהכל דנפטר בברכת הגפן. ודווקא ששותה באותו בית
אבל אם יוצא לחצר צריך לברך. השומע מאחר ולא טעם מהיין צריך לברך על המשקים ברכת שהכל [16] (סי' קע"ד ס"ב).
ו. מיני המזונות שרוצה לאכול אחר ההבדלה טוב להביאם רק לאחר ההבדלה, ואם הם לפניו יכסם (סי' רצ"ט ס"ט, ושו"ת לבושי מרדכי ח"א סי'
מ"ו).
ז. המבדיל על הכוס בביתו ונוטל ידיו לסעודה מיד נחלקו הפוסקים אם ברכת היין פוטר את היין שבסעודה אח"כ (שו"ע סי' קע"ד) הלכך
יכווין שאינו רוצה להוציא את היין שבתוך הסעודה ויברך מעיין שבע. (משנ"ב סקט"ו).
ח. האוכל מיני מזונות קודם הסעודה יעשה הפסקה ויברך ברכה אחרונה. (סי' קע"ו משנ"ב סק"ב).

מוצאי יוה"כ

- א. אוכלים ושמחים במוצאי יום הכיפורים דהוי קצת יום טוב. כדאיתא במדרש דבת קול יוצאה במוצאי יוה"כ ואומרת לך אכול בשמחה
וגו' (רמ"א סי' תרכ"ד ס"ה, משנ"ב סקט"ו).
ב. המדקדקים מתחילים מיד במוצאי יוה"כ בעשיית הסוכה כדי לצאת ממצוה אל מצוה, וביום המחרת יעשה כולה (רמ"א סי' תרכ"ד ס"ה
ומשנ"ב סק"ט).
ג. ביום שאחר יוה"כ משכימין לביהכ"נ [17] כדי שלא יהא נראה ח"ו שאנו היינו נכנעין לו רק בעת שאנו צריכין לבקש על דיננו (משנ"ב סי'
תרכ"ד סק"ד).

♦ חג הסוכות ♦

דיני יום טוב שמחת יום טוב, הדלקת נרות ועד עיין בספרי אוצר הליכות שער יום טוב

מצות סוכה וטעמה

- א. כתב הטור (סי' תרכ"ה) "בסוכות תשבו שבעת ימים וגו'" למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ
מצרים... הסוכות שאומר הכתוב שהושיבנו בהם הם ענני כבודו שהקיפנו בהם לבל יכה אותנו שרב ושמש, ודוגמא לזה צונו לעשות
סוכות כדי שנזכור נפלאותיו ונוראותיו, ואע"פ שהוציאנו ממצרים בחדש ניסן לא צונו לעשות סוכה באותו הזמן לפי שהוא ימות הקיץ
ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצות הבורא יתברך ולכן צוה אותנו שנעשה סוכות בחדש
השביעי שהוא זמן הגשמים ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו ואנחנו יוצאים מן הבית לישב בסוכה בזה יראה לכל שמצות
המלך היא עלינו לעשותה".
ב. כתבו האחרונים שיכוין בשיבתה שצונו הקב"ה לישב בסוכה זכר ליציאת מצרים וגם זכר לענני כבוד שהקיפן אז עלינו להגן עלינו
מן השרב והשמש. וכל זה לצאת ידי המצוה כתקונה הא דיעבד יוצא כל שכין לצאת לבד (משנ"ב סי' תרכ"ה סק"א).

ערב יום טוב

- א. לא יאכל אדם בערב חג כביצה פת או מיני מזונות, מתחילת שעה עשירית, כדי שיאכל בסוכה לתיאבון, משום שמצות אכילה בסוכה
בליל יום טוב ראשון חובה. אבל פירות וירקות, בשר דגים וביצים מותר לאכול אף אחר זמן מנחה קטנה. (סי' תרל"ט ס"ג ומשנ"ב סק"ב, מט"א סי'
תרכ"ה סק"ז, ועיין בספרי אוצר הליכות שער חג הסוכות באריכות)

דיני ישיבת סוכה

- א. כיצד מצות ישיבה בסוכה, שיהיה אוכל ושותה (וישן ומטייל) ודר בסוכה כל שבעת הימים, בין ביום בין בלילה, כדרך שהוא דר בביתו
בשאר ימות השנה (שו"ע סי' תרל"ט ס"א). דכתיב "בסוכות תשבו שבעת ימים" ולמדו בגמרא (סוכה כ"ח). 'תשבו' כעין תדורו, כלומר כדרך שהוא
דר כל השנה בביתו.
ב. אוכלים ושותים וישנים בסוכה כל שבעה בין ביום בין בלילה ואין ישנים חוץ לסוכה אפי' שינת עראי [18] (שו"ע סי' תרל"ט ס"ב). ואפילו
מניח ראשו בין ברכיו דודאי לא אתי להשתקע בשינה ג"כ אסור [19] (ביאור"ל שם ד"ה אפילו שינת עראי).

[16]. שמע הבדלה מאחר וטעם מעט מהיין - דעת השו"ע הרב (סי' קע"ד ס"ד) והדרי"ם החיים (בדיני קידוש) דאינו צריך לברך על המשקים כיון דנפטר בברכת היין. וז"ל השו"ע הרב שם "ואפילו אינו קובע עצמו לשנות
אלא שותה יין מעט לצורך מצוה כגון קידוש והבדלה ושותה משקין הרבה אח"כ נפטרים בברכת היין". ועיין בביאור הלכה (סי' קע"ד ד"ה יין פוטר) שהביא את החיי אדם שברכת היין שפוטנר שאר משקין הוא דווקא
כששותה בקביעות, אבל בשותה כוס אחד או שנים אינו פוטר, והכרעת הביאור"ל שם דכששותה מלא לוגמיו פוטר, ואם לא שותה מלא לוגמיו יבקש לאחד שלא טעם כלל מן הכוס שיפטרנו בברכה על המשקין או
שיברך על מעט סוכר וכדו' ויפטר המשקין. וכתבתי לעיל כדעת השו"ע הרב והדרי"ם החיים כיוון ששמעתי מהגה"מ סירוטה שליט"א דנקוט כך למעשה.
[17]. בדרך כלל ביד מרנא השבט הלוי צ"ל לאחר ההבדלה במוצאי יום הכיפורים באיזה שעה יתחילו תפילת שחרית למחר, וצוה להכריז ולהודיע על כך, ודאו בזה ענין מיוחד של 'ילכו מחיל אל חיל' להמשך עבודת
היום הקדוש ודירות לעבודתו ית"ש (הליכות הלוי).
[18]. שיעור שינת ארעי כ' המשנ"ב שם סק"א שהוא כשיעור הילוך ק' אמה אבל פחות מזה לא נחשב אפילו לשינת ארעי. ובמשנ"ב סי' מ"ד סק"ד כתב דשיעור הילוך ק' אמה הוא חלק ס"ז משעה בקרבו. וכ'
בספר מידות ושיעורי תורה פ"כ ס"ה שזה יוצא 54 שניות.
[19]. הנרדס תוך כדי שמייעת שיעור או לימוד דעת הבן איש חי (ש"א פ' האזינו אות ח') שצריך להקצין, אולם בספר מבית לוי כ' דאין להקצין, וכן דעת הגר"ש אויערבאך צ"ל בהליכות שלמה פ"ט ה"ז
והגר"נ קרלין צ"ל בחוט שני פ"א סק"ד דאין צריך להקצין. וזה לשון החוט שני שם "נראה דההולך לבית המדרש ללמוד ובאמצע הלימוד התעייף וקשה לו להחזיק את עצמו בלי לנמנם קימעה מוסתברא
דמותר לו להוריד את הראש ולנמנם קימעה, דיסוד דינא תשבו כעין תדורו הוא שאין אדם נמנע מלנמנם קצת בדרך, אף שאין לו דין של הולכי דרכים, מ"מ הרי זה כעין מה שמצינו בהולכי דרכים שישנם
אופנים שלא עושים בבית, וכאן שנוצר מצב שהוא התעייף ואין לו את האפשרות ללכת לביתו או לסוכה שהרי הוא באמצע הלימוד... וכן נמי מי שמנמנם בדרך נסיעתו ממקום למקום אף שאין
לו דין של הולכי דרכים. משא"כ סתם שינת עראי שאסור הוא באופן שזה נוגד את התשבו כעין תדורו, שהרי אדם שעייף לא הולך לישן בחצר אלא רק בבית, וה"ה כל כה"ג שאדם
מתנמנם לנצל למשל את ההזדמנות של הנסיעה לישון בה זה אסור, אבל אם במקרה תקפה אותו עייפות מותר לו לנמנם קצת במקום שהוא קשור אליו
כעת כמו הלימוד בבית המדרש או בנסיעה ממקום למקום דהוי תשבו כעין תדורו" ע"כ.

ברכת 'לישב בסוכה' בקידוש והבדלה

א. בשבת ויו"ט בבוקר כשמקדש ואוכל פת כיסנין יותר מכביצה^[35] במקום סעודה [אף שאח"כ הולך לחוץ לקבל פני רבו וכדומה ונמשך כמה שעות עד זמן סעודה] לכו"ע יכול לברך לישב בסוכה, דכיון שאוכל אותה בתורת סעודה הצריכה לקידוש שפיר דמי שיברך ברכת סוכה דמחשבתו משוי ליה קבע (משנ"ב סי' תרל"ט סקט"ז, ועיין שו"ת סק"ה).

ב. השותה יין של הבדלה מדינא א"צ לברך 'לישב בסוכה', וכמו שכ' השו"ע (סי' תרל"ט ס"ב) דאין לברך על יין בלבד, וכך כתב מרנא השבט הלוי זצ"ל (שו"ת שבה"ל ח"ו סי' מ"ב אות ב'). אולם המנחת יצחק (שו"ת ח"ט קס"ג) והגרש"ז אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה פ"ט הלי"א) כתבו שצריך לברך [ועיין הערה [36]].

ג. אישה שקשה לה לרדת לסוכה לשמוע הבדלה, תעשה הבדלה לעצמה בבית כרגיל עם בשמים ונר ולא יעשה בעלה הבדלה בבית (שו"ת שבט הלוי ח"ו סי' מ"ב אות ב', ובענין אישה שתעשה לעצמה הבדלה עיין ח"ז סי' ע"ז א' ב').

מתי צריך לברך שוב 'לישב בסוכה'

יצא מהסוכה בין סעודה לסעודה

א. יצא מהסוכה יציאה גמורה [לערך כשעתים^[37]] בין סעודה לסעודה חשיב הפסק גמור וצריך לברך שנית 'לישב בסוכה' בסעודה שניה. ואפילו אם בסוף נמלך בדעתו וחזר מיד לסוכה, כיון שבעת יציאתו מהסוכה היה בדעתו לצאת לזמן מרובה חשיב כהיסח הדעת והוא הפסק (שו"ת הרב סי' תרל"ט ס"ג).

ב. הלך להתפלל מנחה או ערבית, או יצא לסדר איזה ענין, ושהה בחוץ כשיעור זמן תפלת מנחה או ערבית [לערך כחצי שעה], יש להסתפק אם חשיב כיציאה גמורה או לא, ולכן בין סעודה לסעודה יש להחשיב גם זאת כיציאה גמורה והפסק, ומברך שנית לישב בסוכה בסעודה שניה^[38].

יצא מהסוכה באמצע הסעודה

ג. יצא מהסוכה באמצע הסעודה, אם היתה יציאה גמורה [לערך כשעתים], או שהסיח דעתו בהיסח הדעת גמור כגון שנתעסק באיזה דבר (שו"ת שבט הלוי ח"י ס"ב), חשיב הפסק גם באמצע הסעודה, וצריך לחזור ולברך 'לישב בסוכה'. [וגם המוציא צריך לברך שנית בכה"ג, וכן נטילת ידיים, דהוי כהיסח הדעת].

ד. הלך להתפלל מנחה או ערבית באמצע הסעודה, כיון שכאמור (לעיל ס"ב) יש להסתפק אם חשיב כהפסק, אין צריך לברך שנית ברכת 'לישב בסוכה' מספק. אכן לכתחילה יזהר שלא לצאת באמצע הסעודה למנחה או ערבית כדי שלא יכניס עצמו לספק ברכות.

יצא מסוכתו לסוכת חבירו באמצע סעודה

ה. היוצא מסוכתו לסוכת חבירו באמצע הסעודה, נחלקו האחרונים אם צריך לברך שנית 'לישב בסוכה', ולמעשה נקטינן שאם היה בדעתו בשעת ברכת 'לישב בסוכה' להמשיך הסעודה בסוכת חבירו אין צריך לברך שנית^[39].

ו. אם לא היה בדעתו ללכת לסוכת חבירו, דעת הבית מאיר שאין צריך לברך שנית 'לישב בסוכה', דמאי שנא סוכה זו לסוכה אחרת, ומ"מ אין כדאי לעשות כן שבזה מכניס עצמו לספק ברכות^[40] (שעה"צ סקצ"ד).

ז. דבר זה נוגע למי שנוטל ידיו בסוכתו שבביתו ורוצה לגמור הסעודה בסוכת חבירו, או בסוכה של ביהמ"ד כגון בשב"ק^[41] וכדו', שצריך ליזהר לכתחילה לכוון בשעה שמברך 'לישב בסוכה' בביתו שדעתו לגמור סעודתו בסוכה אחרת, שאם לא יכוון הרי כאמור אין כדאי לצאת מסוכה לסוכה באמצע סעודה. אך אם רגיל לצאת לסוכת ביהמ"ד, אף שלא כיון בפירוש, יש לומר דהוי כנתכוון בפירוש^[42] (שמעתי ממו"ר הגאון הגדול רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א).

יצא מסוכתו לסוכת חבירו בין סעודה לסעודה

ח. אם יצא מסוכתו לסוכת חבירו בין סעודה לסעודה, צריך לברך 'לישב בסוכה'^[43].

ט. נמצא לפי"ז שההולך בשב"ק אחר התפילה לסוכת חבירו לקידושא רבא ואוכל שם מזונות ומברך 'לישב בסוכה' (כמבואר במשנ"ב סקט"ז), או שטועם מזונות בסוכת ביהמ"ד אחר התפילה ומברך 'לישב בסוכה', ואחר זה ממשיך לסוכה שבביתו ליטול ידיו לסעודת היום צריך לברך שנית 'לישב בסוכה'.

י. אמנם מי שיש לו שני סוכות בתוך ביתו, כגון מה שמצוי שיש לו שני מרפסות בביתו, ואכל באחת ושוב הולך לאכול בשניה, יש לומר שכיון ששניהם נמצאים בתוך ביתו לא חשיב כדין הולך מסוכתו לסוכת חבירו, אלא כדין היוצא מסוכתו וחוזר לסוכתו שנתבאר דינו לעיל (שש"כ פנ"ד הערה ל"ג, קצות השלחן סי' נ"ז אות ט'^[44]).

[35]. כך הוא משמעות דברי המשנ"ב שם.

[36]. בהליכות שלמה שם כתב הטעם דא"ע דבשתיית יין בעלמא כתב המשנ"ב (סי' תרל"ט סק"ג) דהסכמת כמה אחרונים דאין לברך לישב בסוכה, שאני הבדלה דמקרי קביעות לפי שאין אדם מבדיל על כוס ברחוב ומקומה בבית (כלשון המשנ"ב שם סק"ל) ולכן חייב בסוכה עכ"ל. אמנם לפי מה שכתבו הפוסקים הטעם שמברכים 'לישב בסוכה' בקידוש (שהוא על היין) משום שאין קידוש אלא במקום סעודה, הרי הבדלה א"צ להיות במקום סעודה, ולכן רוב האנשים נוהגים שלא לברך לישב בסוכה על כוס של הבדלה. והנהוגים לברך לישב בסוכה על כוס הבדלה יש מהם שנוהגים לברך ברכה זו אחר ברכת המבדיל ולפני שתיית היין וכן נהג החזו"א וכ"כ בלוח א", אמנם הסתייפלך זצ"ל והגרש"ז אויערבאך זצ"ל נהגו לאכול מזונות אחר ההבדלה ולברך עליהם 'לישב בסוכה'. והעושה כן יש להביא המזונות לשולחן רק אחר ההבדלה, ואם הובאו קודם צריך לסתות בזמן ההבדלה כדאינא בסיון רצ"ט ס"ט (שערי חג הסוכות שער ט' פ"ד אות כ"ה).

[37]. בשו"ע הרב (שם) כתב דשעה או שתיים חשיב כיציאה גמורה. ובאמת שלשון זה צריך ביאור, אכן לכאורה כוונתו שתלוי לפי ענין היסח הדעת, שאם הסיח דעתו הרבה גם בשעה חשיב הפסק, ואם לאו רק בשתי שעות חשיב כהפסק. וכך כ' בשו"ת שבט הלוי ח"י ס"ב דגם שעה הוי היסח הדעת ותלוי במציאות הדבר.

[38]. כך הכריע בשער הציון (סי' תרל"ט סקצ"א), בצירוף דעת הט"ז דבסעודה חדשה צריך לברך שנית בכל גווני.

[39]. המ"א (סק"ז) פסק שצריך לברך שנית אפילו אם היה בדעתו בשעת הברכה, אמנם כבר כתב הלבוש שרד בהגהותיו שם שהמ"א לשיטתו שהליכה הוי הפסק, אבל לדין דנקטינן דהליכה לא הוי הפסק אם היה בדעתו בשעת הברכה לברך לסוכה אחרת אין צריך לברך שנית, והביא דבריו להלכה במשנ"ב (סקמ"ח).

[40]. בשו"ת שבט הלוי ח"ב ס"ב קנ"ח אות ד' נראה שנוטה לעיקר שאם לא היה בדעתו ללכת לסוכת חבירו יברך שוב, וד"ל "ובעניתי כמש"כ דכין דברגע דיצא מסוכתו בטל מן המצוה ועושה פעולה של מצוה חדשה שבעלמא מברכים עליה וכאן ג"כ לא נפטר מברכה דהרי לא היה דעתו עליו מעיקרא א"כ עושה מצוה שחייב בברכה" עכ"ל.

[41]. כ' בשו"ת מהרש"ג מהגאון רבי שמעון גרינפעלד זצ"ל מגדולי רבני הונגריה (ח"ב סי' ע"א) "וכן נהוג עלמא לענין סעודה שמברכים בביתם ברכת המוציא ואוכלים ואח"כ באמצע הסעודה הם הולכים לגמור סעודתם אצל חבר או צריך ואין מברכים שם ברכת המוציא מחדש הרי דתופסין דהליכה לא הוי הפסק" עכ"ל.

[42]. כעין זה מצינו גבי הלכות ציצית שהלובש טלית גדול צריך לכוון לפטור בברכתו על הטלית גדול גם את הטלית קטן. וכ' באשל אברהם (בוטשאטש) סי' ח' הלכה ו' וד"ל וגילית דעת פעם אחת על כל ימי חיי שתהא ברכה הסתמית שעל הטלית גדול עולה גם על הטלית קטן, גם אם אשכח בשום פעם מלכוון להוציא הטלית קטן בהברכה".

[43]. כמו שנתבאר לעיל (ס"ב) שאם עשה ספק הפסק בין סעודה לסעודה מכריע בשעה"צ סקצ"א דיברך שוב כל שכן הליכה לסוכה אחרת.

[44]. ונראה דאפילו לדעת המג"א סק"ז השו"ע הרב סק"ד דהליכה הוי הפסק, כאן שהולך בתוך הבית ממש לא הוי הפסק וכמו שהביאו הפוסקים לענין ברכות.

א. מי שקידש בסוכה והתחיל לאכול ואח"כ ראה שהגג סגור נ"ל שיאכל שוב כזית ויברך 'לישב בסוכה', אבל קידוש פשיטא שא"צ לברך שנית, ואפילו זמן לא יברך שוב (משנ"ב סי' תרל"ט סקמ"ח).

נשים וקטנים

- א. נשים פטורות מסוכה ואף על פי כן רשאין לברך [45] (קצש"ע סי' קל"ו סט"ו, שו"ת שבה"ל ח"ח סי' קמ"ח).
 ב. קטנים גם כן פטורים, ומכל מקום כל שהוא מבין חמש שנים (כשהוא חריף, ואם איננו חריף מבין ששה ולמעלה) חייב אביו לחנכו שיאכל בסוכה. ואפילו אין אביו בביתו אין להניחו שיאכל חוץ לסוכה (שעה"צ סי' תר"מ סק"ג קצש"ע סי' קל"ו סט"ו).
 ג. אסור להאכיל לקטן בידיים חוץ לסוכה ואפילו אדם אחר (שאינו אביו), דהיינו ליתן לתוך פיו או לצוות לו לאכול (משנ"ב סי' תר"מ סק"ה).
 ודווקא בדבר שחייב לאכול בסוכה אבל אכילת ארעי וכדומה פשוט שמותר.

כלים בסוכה

- א. כל שבעת ימים עושה אדם את ביתו עראי ואת סוכתו קבע. כיצד, כלים הנאים ומצעות הנאות בסוכה, וכלי שתיה כגון אשיות וכוסות בסוכה, אבל כלי אכילה כגון קדירות וקערות חוץ לסוכה (שו"ע סי' תרל"ט ס"א).
 ב. כוסות שתיה - אין צריך להוציאם מן הסוכה אפילו לאחר השתיה, כיון שאין נמאסין כמו כלי אכילה, ועוד דאין קבע לשתיה ומצוי הוא ששותה כמה פעמים ביום [46] (משנ"ב סי' תרל"ט סק"ג).
 ג. קדירות - העולם נזהרין מלהכניסן לתוך הסוכה אף קודם אכילה [47]. ובפרט מי שאין דרכו גם בביתו להביא הקדרה לשולחנו אלא מערה לתוך הקדרה בבית החיצון בודאי יש ליזהר בזה, ומ"מ מי שאין לו כלי וצריך לאכול מן הקדרה מותר להכניסו (משנ"ב סי' תרל"ט סק"ה). וראוי להחמיר שבשעה שהקדרות בסוכה לא לברך אז 'לישב בסוכה' (שעה"צ סק"ג) [48].
 ד. קערות - אין צריך להוציא את הצלחות והסכו"ם מיד כשסיים לאכול בהם, אלא יכול להשהותם עד גמר סעודתו (מאירי סוכה כ"ט. - בכורי יעקב סי' תרל"ט סק"א) [49].
 ה. להניח קדירות וכדומה תחת דופן עקומה - אם הדופן עקומה נצרכת להכשר הסוכה כתב הביכורי יעקב (סי' תרל"ט סק"י) שאסור, וטעמו משום דגם בעצי הדפנות יש קדושה. וכך נקט הגר"ב קרליץ זצ"ל (חוט שני סי' תרל"ב ס"א עמוד ר"כ). אבל באורחות רבינו (סוכה אות ל"ז עמוד רכ"ד) כתב שמותר, כיון שהאיסור הוא תחת הסכך, והדפנות רק מכשירות את הסכך ואין להם דין סוכה, והוי כעומדת הקדירה מאחורי הדלת של הסוכה. ועיין הליכות שלמה פ"ז הערה ל"ג. אולם אם יש לסוכה ג' דפנות בלא הדופן עקומה הכל מודים שמותר לעשות שם תשמיש בזוי אע"פ שהכל חדר אחד (ביכורי יעקב שם).

[45]. לתוספת עיין בענין מצות עשה שהזמן גרמא אם נשים מקיימות ומברכות עיין באריכות בשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' א'.

[46]. כוסות ששותה בהם קפה שחור נראה שאף שהם כלי שתיה צריך לסלקן אחר השתיה לפי שני הטעמים, גם שהם מאוסים אחר שסיימו לשתות בהם, וגם שאין דרך לחזור ולשתות באותו כוס שוב אם לא מדיחו, וא"כ דינם ככלי אכילה (בית דוד פט"ז הערה 15). - כוסות קרטון ששותה בהם קפה ואח"כ בדרך כלל דרכו לזרוקם לאשפה, המחמירים לא ישהום בסוכה לאחר השימוש (שמעתי ממר"ד הגאון הגדול רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א).

[47]. נראה דחששו לדעת המחמירין בקדרה בכל גווני ואפשר דגם דעת השו"ע כן הוא (משנ"ב סי' תרל"ט סק"ה).

[48]. וז"ל השעה"צ "ועיין בחיי אדם שהביא בשם רבנו מנוח דמכל מקום בשעה שהם בתוכה אין לברך אז לישב בסוכה דפסולה היא מדרבנן וכן מוכח לשון הר"ף עד כאן לשונו, והנה המעיין שם בר"י ובמלחמות יראה דאין מלשון הר"ף שום ראייה, ועיין שם במאור יראה שגם דעתו שם דאין נפסלת כלל, ואם כן יש לנו ג' ראשונים נגד רבנו מנוח, המאור והרמב"ן והר"ן, דאין נפסלת כלל, אמנם אחר כך מצאתי בהשגות הראב"ד שגם דעתו בהר"ף כפשוטו, ועל כן מן הנכון לכתחילה להחמיר בזה" עכ"ל.

[49]. בביכורי שם כתב דאם אין גליל בביתו להוציא מיד אחר גמר סעודתו אף בסוכה יכול לעשות כן, ואין זה בזיון לסוכה דאף בביתו עושה כן, והכל הולך אחר הרגילות. ועיין בס' חוט שני (סי' תרל"ט סק"ב) דא"צ לסלק כלי האכילה עד לאחר שכל בני הסעודה גומרים לאכול. וע"ע בספר מחזיק ברכה סי' תרל"ט ס"א. ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ה סי' קצ"ט ס"ב בשם הדברי חיים זצ"ל וז"ל "ושמעתי שהאדמו"ר הקדוש רבי חיים מצאנז זצ"ל נזהר מאד להוציא הקערה עצמה מיד כשגמר לאכול ולא להשהותו כלל בסוכה" עכ"ל.

אלה יעמדו על הברכה שנדבו לזכות את אחינו בני ישראל

לזכות נשמות	לזכות נשמות	לזכות נשמות	לזכות נשמות
הרה"ק רבי יוסף צבי בן הרב ישראל זצ"ל דושינסקי בעל תורת מהרי"ץ נלב"ע י"ד תשרי תש"ט	הרה"ק רבי יוסף בן הרה"ק רבי אהרן אריה זצ"ל האדמו"ר מנדבורנא - פ"ת	לזכות נשמות הרה"ק רבי נפתלי צבי בן הגה"צ ר' משה חיים שמרלר זצ"ל נלב"ע ג' אלול תשע"ט	לזכות נשמות הרה"ק רבי אברהם זאב בן הר"ר שמואל אהרן זצ"ל לנדרמן נלב"ע א' דחזה"מ סוכות תשע"ג נדב"ת בנו ידידנו הר"ר ישראל מאיר שיחי
לזכות נשמות הרה"ק רבי אברהם זאב בן הר"ר שמואל אהרן זצ"ל לנדרמן נלב"ע א' דחזה"מ סוכות תשע"ג נדב"ת בנו ידידנו הר"ר ישראל מאיר שיחי	לזכות נשמות הרה"ק רבי נפתלי צבי בן הגה"צ ר' משה חיים שמרלר זצ"ל נלב"ע ג' אלול תשע"ט	לזכות נשמות הרה"ק רבי אברהם זאב בן הר"ר שמואל אהרן זצ"ל לנדרמן נלב"ע א' דחזה"מ סוכות תשע"ג נדב"ת בנו ידידנו הר"ר ישראל מאיר שיחי	לזכות נשמות הרה"ק רבי נפתלי צבי בן הגה"צ ר' משה חיים שמרלר זצ"ל נלב"ע ג' אלול תשע"ט
לזכות נשמות הרה"ק רבי אברהם זאב בן הר"ר שמואל אהרן זצ"ל לנדרמן נלב"ע א' דחזה"מ סוכות תשע"ג נדב"ת בנו ידידנו הר"ר ישראל מאיר שיחי	לזכות נשמות הרה"ק רבי נפתלי צבי בן הגה"צ ר' משה חיים שמרלר זצ"ל נלב"ע ג' אלול תשע"ט	לזכות נשמות הרה"ק רבי אברהם זאב בן הר"ר שמואל אהרן זצ"ל לנדרמן נלב"ע א' דחזה"מ סוכות תשע"ג נדב"ת בנו ידידנו הר"ר ישראל מאיר שיחי	לזכות נשמות הרה"ק רבי נפתלי צבי בן הגה"צ ר' משה חיים שמרלר זצ"ל נלב"ע ג' אלול תשע"ט
לזכות נשמות הרה"ק רבי אברהם זאב בן הר"ר שמואל אהרן זצ"ל לנדרמן נלב"ע א' דחזה"מ סוכות תשע"ג נדב"ת בנו ידידנו הר"ר ישראל מאיר שיחי	לזכות נשמות הרה"ק רבי נפתלי צבי בן הגה"צ ר' משה חיים שמרלר זצ"ל נלב"ע ג' אלול תשע"ט	לזכות נשמות הרה"ק רבי אברהם זאב בן הר"ר שמואל אהרן זצ"ל לנדרמן נלב"ע א' דחזה"מ סוכות תשע"ג נדב"ת בנו ידידנו הר"ר ישראל מאיר שיחי	לזכות נשמות הרה"ק רבי נפתלי צבי בן הגה"צ ר' משה חיים שמרלר זצ"ל נלב"ע ג' אלול תשע"ט

יוצא לאור ע"י מכון "אוצר הלכות"
 להארות והערות ניתן להתקשר בשעות הערב 053-3144016 או במייל הר"מ
 אנה תרמו בעין יפה לזיכוי הרבים
 בעמדות נדרים פלוס "כולל - והערב נא" (לצין עבור אוצר הלכות)
 לקבלת הגליין A303570102@GMAIL.COM